

DR. KONSTANTIN JELÍNEK:
MRAVNÍ ODZBROJENÍ.

„Pokud se nezmění naše srdce, odzbrojení jako takové není zárukou budoucnosti.“
(President Masaryk ve svém rozhlasovém projevu k anglické veřejnosti dne 17. listopadu 1932.)

Při jednání o odzbrojení po světové válce se velmi často říkalo: „Především je nám třeba mravního odzbrojení“. Pojem mravního odzbrojení zůstával však nejasný. Až r. 1931 obrátilo na tuto otázku pozornost celého světa Polsko tím, že podalo Společnosti národů 17. září 1931 memorandum o mravním odzbrojení.

Memorandum ukazuje, že mezinárodní situaci ohrožuje nebezpečná agitace živelů, které se snaží zkalit vztahy mezi národy a zasít sémě nových sporů. Jejich výzvy k nenávisti budí obecný neklid a vyvolávají ovzduší nedůvěry, v němž se ovšem nedaří snahám o upevnění míru. Tyto snahy by naopak potřebovaly, aby se napětí mezi národy mírnila.

Hledáme-li příčiny, proč po světové válce nepokročila více mírová myšlenka, vidíme, že hlavní příčinou je veřejné mínění, lépe řečeno válka veřejného mínění. K dnešním mezinárodním nesnázím dovedly svět ovšem také intriky politiků a finančníků, ale na druhé straně i veřejné mínění, které hlásá, že odpůrce nemyslí vážně na mír, samo pak sní o rozšíření moci na úkor sousedů, hlásá fanaticky myšlenku naprosté státní svrchovanosti, přijímá ochotně všechny klamné zprávy a pomluvy o cizincích. I vzdělání lidé pronášejí často o cizích národech tvrzení povšechná a povrchní. Většinou pak přijímáme trpně nepřesné tradiční poznatky o psychologii cizích národů a nejpřirozenějším hnutím veřejného mínění v otázkách styků s jinými národy bývá názor, že cizinec nemá nikdy pravdu, že je třeba mít se na pozoru a držet se stranou. Ti, kteří popouzejí veřejné mínění proti cizím národům, nacházejí v kruzích takto nedostatečně informovaných hojně stoupenců, kteří neznajíce dobře cizí národy jsou proti nim naladěni spíše nepřátelsky.

Ještě méně lidí rozumí zahraniční politice, třeba že právě ti, kdo jí pro neznalost cizích národů nerozumějí, pronášejí o ní s oblibou povšechné soudy, založené na zmíněných již přijatých tradičních názorech, hlavně pak na nedůvěře. Ti, kteří zahraniční politice rozumějí a snaží se zlepšit styky s cizími národy, jsou obklopeni stálým podezřením. Pokud je jejich krajané neprohlašují za nevědomé nebo i vědomé zrádce národa, podezřívají je aspoň ze zjištěných úmyslů nebo je pokládají za prostoduché snílky.

Pokud se týká tisku, pomíneme-li tisk v zemích diktatury, který je vždy krajně nacionalistický, je i v jiných zemích stále dost časopisů, které pěstují válku veřejného mínění. Její hlasatelé vědí, že vyhovují názorům svých čtenářů. Hájí hlučně a s bravurní jistotou své nauky, již je jedinou skutečností národ a jeho hranice, podle níž má národ co nejméně povolovat a co nejvíce získávat a hradit se proti ostatnímu světu nedůvěrou a silou. Je to nauka jednotná a jasná, tak jak ji potřebuje průměrný občan. Tato nauka se zakládá na meznících a tvrdých zákonech soutěže, tedy na tom, co skutečně je. Proto jí rozumí průměrný občan a nerozumí nauce opačné, která se zakládá na tom, co by mělo být. Neboť vyžaduje už určité víry vyznávat nauku, že jednotka „národ“ může tvořit část nějaké vyšší jednotky, aniž při tom ztrácí svou individualitu. Právě tak těžce se chápe myšlenka řízení nějakého světového celku, když už dá tolik práce řídit jakž takž jediný

národ. Je ovšem těžko, aby průměrný občan smýšlel jinak, když mu výchova vylíčila rozdíly mezi národy nikoli jako znaky relativní a přechodné, nýbrž jako definitivní. V tom ho utvrdila i literatura, která povyšuje nejmenší zvláštnosti mravů na základní vlastnosti národa.

Vzájemné neporozumění národů je nepochopitelným zjevem v dnešní době rychlé dopravy, snadných styků, rozhlasu a rostoucího myšlenkového sjednocování. Na celém světě se dnes čtou tytéž romány, hrají tatáž divadelní a filmová představení, časopisy přináší tytéž zprávy, děti aspoň na obecných školách se učí z velmi podobných učebnic. Většinu lidí se podává stejná duševní strava téměř stejnou formou. Vznikají mezinárodní organizace stavovské a zájmové, vědci potřebují k své práci výtěžků práce cizích učenců, spisovatelé musí při své tvorbě často myslit na cizinu. V politice se mluví nejen ke krajanům, nýbrž zároveň k mezinárodnímu posluchačstvu, problémy se staví a řeší jako mezinárodní. Přes to nechrání toto vzájemné pronikání civilisace národy před nenávistí a válkou veřejného mínění. Neboť nezbavilo svět národního egoismu, který není méně nebezpečný světovému míru než ctižádost panovníků.

Je však znát, že se hledají cesty z bludiště vzájemného neporozumění, do něhož zavádí národy národní egoismus. Arrasský biskup Julien řekl r. 1926: „Vlastenectví si nesmí být samo zákonem a vymykati se věčným zákonům spravedlnosti a práva. Každý dobrý občan má stavět svoji vlast na roveň ostatním vlastem. Už Fénelon řekl: Miluji více svou rodinu než sebe, více svou zemi než svou rodinu a více lidstvo než svou zemi“. Tak mluví osobnost s velkou mravní a společenskou odpovědností. Předseda správní rady Mezinárodního úřadu práce Fontaine řekl téhož roku, že je čas, abychom se zřekli dogmatu naprosté svrchovanosti státu.

Takové projevy jsou známkou, že se již zrodil mezinárodní duch, který dnes žije vedle ducha národního. Přeje si míru, ne však již jen jako stavu, jímž se končí stav války, nýbrž jako dohody, která vytváří mezi národy nespočetná pouta. Tato obecná touha po míru, třebaže dnes ještě nejasná, je velkým ziskem dnešní doby. Je obecná u všech národů, nikoli však ještě u všech lidí. Někteří váhají před takovou ideou míru, neboť je jisté, že neznamená dnes už jen zákaz války, nýbrž stavbu nové soustavy styků mezi národy a hluboký vývoj politický a sociální uvnitř národů. Neboť aby zmizela tato krise (dědictví války a strach z války nové) je třeba spolupráce všech. Té se ovšem nedosáhne, pokud nezmizejí křiklavé společenské nerovnosti. Proto se také privilegovaní dnešní společnosti důvodně dívají s podezřením na organizování světového míru na hlubších základech. Vědí, že by taková organizace odnesla aspoň část jejich výsad.

Zde právě je třeba působit na veřejné mínění. Musí se rozhodnout ne snad pro určitý plán reorganizace, nýbrž pro myšlenku reorganizace. Nejde o to, ukázat veřejnému mínění budoucí tvářnost světa do nejmenších podrobností, nejde o okamžitá rozhodnutí hospodářská, finanční, právní atd., nýbrž o to, vstúpiti veřejnému mínění základní myšlenku, že svět pracuje na mezinárodní organizaci, že je jednotný a jednotlivé národy na sobě závislé. Jde jen o orientaci směrem k novému stavu světa, o volbu mezi řádem národním a mezinárodním.

Vidíme tedy, že pro mír nestačí materiální odzbrojení, nebude-li je provázet vědomí nutnosti mezinárodní spolupráce. Je zde ovšem Společnost národů, ale Paul Valéry řekl dobře, že pravá Společnost národů předpokládá společnost duchů. V této společnosti pak vyplývá spolupráce ze vzájemného porozumění mezi lidmi a jednotlivými národy, tedy z humanismu, čerpajícího nadšení v dobré vůli a laskavosti. Nesmí to být ovšem jen ne-

jasný citový humanismus, nýbrž humanismus konkrétní, aby dovedl vzdorovat spodním proudům, které nesou často lidské skupiny pod tlakem životní nutnosti nebo vášní. Pro tento konkrétní humanismus třeba vychovávat a žít v lidském srdci jeho lepší hnutí. Jako se již vytvořily, třeba ještě nedokonale, určité mezinárodní techniky hospodářské a finanční, tak nutno pracovat i na duchovní výchově pojaté mezinárodně. Je třeba učit lidi myslet po lidsku.

Mezinárodní společenství se ovšem nesmí stavět proti společenství národnímu, nýbrž naopak stavět na něm. Vlasti jsou základem světa a konkrétní prací svých svazků (obcí, okresů, zemí) jsou nejlépe s to, aby vzbudily cit pospolitosti a přemáhání individuálního egoismu.

Prostředky výchovy ke konkrétnímu humanismu jsou záporné a kladné. Záporné záleží v tom, že odstraňujeme z výchovy, tisku, literatury, filmu a rozhlasu vše, co by mohlo vésti k opovržení nebo nenávisti jiných jazyků, ras nebo národů. Tyto záporné příkazy se nesmí podceňovat, neboť jednak jsou minimem, jež se může rozumně žádat všude, jednak připravuje jejich plnění půdu přísnějším mravním požadavkům.

Hlavní váhu třeba však klást na prostředky kladné. Ve škole je nutno nejen odstranit z učebnic vše, co by mohlo škodit porozumění mezi národy a jejich dobré shodě, nýbrž též činně probouzet vzájemnou úctu národů. Vyučování musí stále zdůrazňovat vzájemnou odvislost jednotlivých zemí, jež činí nutnou mezinárodní spolupráci. Budoucí občané se musí již ve škole dovídat o kulturních, hospodářských, sociálních a politických formách této spolupráce. Dnes tedy především o nové mezinárodní situaci vytvořené založením Společnosti národů, o jejím cíli, metodách a činnosti. Nejde o to zasvěcovat žáky do spleť otázek mezinárodního života. Stačí, nastoupí-li místo ideje naprosté národní svrchovanosti idea vzájemné odvislosti národů. Dějepis nesmí učit dějinám zápasů lidí s lidmi, nýbrž dějinám lidských výbojů v přírodě a ukazovat, čím přispěly jednotlivé národy k dnešnímu stavu civilisace.

Poznání cizích národů, jejich mravů a názorů třeba podporovat učením cizím jazykům, výměnou a cestami studentů, učitelů a profesorů. Každý si musí uvědomit, že jeho rasa, jazyk, věda nebo umění nejsou jedinými zdroji civilisace, že dějiny jeho země nelze odloučit od dějin zemí sousedních.

Vzájemnému poznání národů mají sloužit i rozhlas, film a tisk. Jednak třeba odstranit z nich vše, co by rušilo mezinárodní soulad (klamné nebo pobuřující zprávy), jednak nutno jimi propagovat ducha porozumění a shody.

Právě tak jako vnitřní zákonodárství omezují jednotlivcovu svobodu ve prospěch národního celku, bylo by třeba, aby chránila i vyšší celek, t. j. mezinárodní společnost. Brazílie, Rumunsko a Polsko vložily již do návrhů trestního zákona ustanovení, že vybití k válce je trestné. Bratislavský návrh chce dokonce trestat každého podněcovatele hnutí, jež by činilo nátlak na vládu při diplomatickém jednání s cizími národy jakož i každého rušitele mezinárodní shody.

To jsou asi praktické prostředky mravního odzbrojení, jež je vlastně převýchovou lidí a přeměnou jejich názorů na válku a mezinárodní styky. Tato převýchova je možná. Lidstvo se již zbavilo mnoha podobných bludných názorů jako je názor, že války budou vždy. V dobách válek náboženských se jistě také věřilo, že takové války budou vždy, a přece zmizely — výchovou a obratem lidského nazírání. Právě tak zmizela inkvisice. Takovým omylem je i nauka, že národní a rasová nenávist jsou pudové. Jsou to naopak city vstřípené rodinou, výchovou a tiskem. Převýchovou zmizí.

Tato převýchova je však nejen možná, nýbrž ona je i nutná. Bez ní, bez mravního odzbrojení nevyjde svět z bludného kruhu. Biskup Julien řekl: „Nač organisovat vědeckou techniku míru, není-li mír potřebou duší a touhou svědomí uvnitř národů, jež uzavírají ženevské smlouvy? Mír světa je duch a duch se šíří nikoli formulami čistého práva, nýbrž světlem inteligence a stykem lidí“.

Pokud se týká československého národa, bude se mravním odzbrojováním vracet k nejlepším tradicím svých dějin: k pacifistické myšlence českoobratrské, ke Komenskému, který ukazoval všem lidem cesty pokoje, hlásal, že jsme všichni obyvatelé jednoho světa a chtěl míti ze škol dílny ušlechtilého lidství. Tento úkol nám určil i pokračovatel Komenského president Masaryk, když pravil: „Politický úkol demokratické rekonstrukce Evropy musí být dovršen a vlastně umožněn mravním převychováním národů“.

PROF. DR. C. HARAOUÍ:

TŘETÍ ROK SVĚTOVÉHO MARASMU.

Výroba a spotřeba.

JAK SE KLADE OTÁZKA?

Již plné tři roky naráží světové hospodářství na různé nesnáze, které se stávají ze dne na den většími a jež jsme pokřtili jménem: krise. V podstatě tohoto slova, jímž se rozumí určitý přechodný stav, je něco optimismu, o němž by bylo záhodno si trochu pojednat. Ve věcech hospodářských určitá dávka optimismu je zrovna tak nutná jako nemocnému nebo armádě nějaká morálka, a kdyby tento optimismus jen sebe méně byl odůvodněn, sřežili bychom se o něm diskutovati.

Avšak hloupý optimismus, nespočívající na žádné přesné skutečnosti, jenž očekává lepší časy jedině z toho důvodu, že podle zákona pravděpodobnosti po zlých obdobích musí přijíti také období lepší, takovýto optimismus je nebezpečný a skutečně odsouzení hodný.

„Pomůž si sám a Bůh ti pomůže.“

A zda prvním předpokladem jakékoliv pomoci není právě otevřítí si očí, podívati se na situaci a míti sílu viděti ji takovou, jaká ona skutečně je?

Z toho důvodu zavrhuje slepou důvěřivost stejně jako i malomyslnost; nechceme mít o nynější hospodářské krizi nějaký názor a priori, nýbrž ji hodláme objektivně prostudovati pokud se týče jejích původů a různých vzhledů, abychom si tímto způsobem mohli vytvořiti pravděpodobný obraz o jejím vývoji a o vyhlídkách jejího ukončení.

O této krizi se již mnoho psalo a mnoho se o ní také mluvilo; byly o ní vysloveny různé, nejrůznější názory, které často nebyly velmi správně odůvodněny. Někteří si stanovili za cíl vyhledávati všechny její příčiny a tak jednomu trpělivému německému národohospodáři podařilo se vyjmenovati plných 200 příčin krise; jiní zas tvrdí, že všechny nynější nesnáze mají jedinou společnou příčinu, a tuto příčinu vidí buď ve válce, v racionalisaci nebo také v mechanismu.

Domníváme se, že oba tábory jsou stejně vzdáleny od pravdy; je jisto, že krise má mnoho rozmanitých příčin: některé jsou rázu hospodářského, jiné rázu finančního nebo také politického; zda však tyto příčiny jsou jedny od druhých zcela neodvislé? Zda ne-